

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
ДО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

*к.е.н., професор, ректор,
Полтавська державна аграрна академія,
Аранчій В.І.
д.е.н., професор,
Полтавська державна аграрна академія,
Маркіна І. А.*

На сьогодні в Україні склалися умови, які потребують негайних та ефективних заходів, спрямованих на збереження її науково-технологічного потенціалу, забезпечення ефективнішого його використання для подолання кризових явищ в економічному та соціальному розвитку, зокрема через: втрату багатьох конкурентних позицій у галузі науки, технологій і техніки; старіння основних засобів виробництва й матеріально-технічної бази науки; низький попит вітчизняного бізнесу на результати досліджень та розробок науки; недостатність ресурсів у підприємств для технологічного оновлення виробництва; невисоку інноваційну активність промислових підприємств.

Саме тому антикризовий розвиток підприємств обумовлює необхідність застосування інноваційної інфраструктури задля забезпечення ефективного трансферу конкурентоздатних технологій.

Проведений аналіз напрацювань вітчизняних та зарубіжних авторів [2, 3, 8, 9, 10, 11, 13] дозволив визначити, що ця проблема ефективно вирішується у рамках створення інноваційної інфраструктури (технологічної платформи, наукового парку) як комунікаційного інструмента добровільного об'єднання установ, організацій і підприємств.

В результаті проведених досліджень було проаналізовано основні концептуальні засади створення технологічної платформи як інструмента інноваційної комунікації в межах системи антикризового управління.

Досвід більшості країн Європи засвідчив, що реалізація антикризових проектів технологічної платформи здійснюється на засадах кластерних інтегративних об'єднань.

За М. Портером, «кластер – об'єднання взаємодоповнюючих підприємств, організацій і зв'язаних з ними за географічною й функціональною ознаками органів державного управління, наукових закладів тощо на засадах спільної діяльності на певній території з виробництва конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції та збільшення прибутків учасників кластера» [8].

Загальновідомо, що кластерна форма організації характерна для інтеграційного розвитку національних, галузевих, регіональних інноваційних систем, виробничих та комерційних географічних об'єднань малих і середніх підприємств, промислово-фінансових транснаціональних, прикордонних, інших торгово-промислових груп [3, 4, 8].

Кластерні формування сприяють розв'язанню проблеми відсутності дієвих інституційних механізмів реалізації стратегічних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки шляхом оптимального об'єднання можливостей учасників.

На сьогодні майже всі країни Європейського Союзу здійснюють реалізацію національних чи регіональних програм кластеризації відповідно до рішення Лісабонського саміту Європейського Союзу, метою якого було впровадження в країнах-членах Союзу економіки знань, що здатні на основі інноваційних кластерів забезпечити конкурентоспроможність, що перевищує показники економік США та Японії.

Про важливість розвитку кластерів для європейської економіки свідчить схвалення «Маніфесту кластеризації в країнах Європейського Союзу» в 2006 року, прийняття в рамках

Європейської президентської конференції з інновацій та кластерів «Європейського кластерного Меморандуму» у 2008 р. Більше 130 конкретних національних заходів на підтримку кластерів були визначені в 31 європейській країні і зареєстровані INNO-Policy TrendChart у співпраці з ERAWATCH [4, 9, 1].

Проведені дослідження свідчать, що розвиток інноваційної інфраструктури технологічної платформи потрібно здійснювати на кластерній основі.

Для інноваційних кластерів підприємств можна виокремити чотири ключові критерії їх реалізації на базі технологічної платформи [6, 7]:

- розвиток стратегії, що є комплементарною з планом економічного розвитку підприємств;
- достатня міжнародна доступність інноваційного виробництва та/або технологій;
- забезпечення партнерства між учасниками інноваційного кластера;
- можливість досягати синергії у реалізації кластерних об'єднань антикризових проектів підприємств, що базуються на технологічній платформі.

Отже, синергія зусиль у галузі науки і техніки, кластеризація їх основних напрямів має стати і вже стає важливим елементом в об'єднанні вчених, інженерів, підприємців та бізнесменів для успішної практичної реалізації інновацій. Як свідчить європейський досвід, це сприяє не лише залученню інноваційних засобів у наукові дослідження, але й підвищенню конкурентоспроможності продукції, створенню нових робочих місць, покращенню соціально-економічної ситуації у регіоні, а також у країні загалом.

Передумови вибору технологічної платформи як інструменту рішення поставлених завдань антикризового управління наступні [4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14]: необхідність представлення різних груп інтересів, забезпечення змістовного та показного обговорення перспектив технологічної модернізації і форм партнерства

підприємств, науки, держави; багаточисельність потенційних учасників технологічної платформи та непрямих бенефіціарів від реалізації технологічної платформи; слабка структурованість інтересів бізнесу в розробці і впровадженні нових технологій, в підготовці кадрів; необхідність узгодження інтересів і визначення вимог до найважливіших базових технологій; скорочення термінів визначення практичних пріоритетів в проведенні досліджень і розробок, напрямів технологічної модернізації і консолідації ресурсів істотної частини бізнесу на реалізацію таких пріоритетів для забезпечення (збереження) лідерства; необхідність вдосконалення галузевого регулювання, також регулювання окремих ринків продукції для підвищення інноваційної активності підприємств, поширення передових технологій, залучення стратегічних інвестицій; необхідність істотної спеціалізації та «налаштування» існуючих механізмів фінансової підтримки дослідницьких, інноваційних, інвестиційних проектів (у тому числі у рамках діяльності інститутів розвитку); недостатній вплив бізнесу на визначення тематики підтримуваних державою досліджень і розробок, на учбові програми (у тому числі відсутність орієнтації на окремі необхідні в перспективі компетенції у рамках існуючих учбових програм); потенційне мультисекторальне застосування технологій, розробка яких передбачається у межах технологічної платформи; необхідність взаємодії підприємств окремої галузі для визначення технологічних стандартів, завдань і профілів; недостатньо розвинені механізми прямої взаємодії підприємств із науково-освітніми організаціями, фрагментарне, несистемне уявлення про інтереси і можливості сторін; можливості вибудовування нових ланцюжків формування доданої вартості, нових стійких науково-виробничих партнерств; наявність відомчих бар'єрів між науковими організаціями, перспектив розвитку кооперації між науково-технологічними організаціями для реалізації антикризових проектів.

Технологічна платформа – це механізм комунікації учасників інноваційної діяльності, що базується на мережових засадах,

кластерної інтеграції та створюватиме умови трансформації наукових знань в інноваційні продукти та/або дифузії інноваційних продуктів серед учасників.

Реалізація технологічної платформи на засадах програмно-цільового методу базується на створенні відповідної системи елементів (інфраструктурних учасників від генераторів наукових знань до операторів логістичного супроводу) та використанні відповідної операційної системи (технологічні та інноваційні профілі, технологічні стандарти та інформаційне забезпечення).

Основними завданнями регулювання діяльності щодо створення та функціонування технологічної платформи повинні стати:

- підготовка довгострокових прогнозів та планів антикризового розвитку підприємств;
- вироблення та реалізація стратегічних дослідницьких програм реалізації в межах зазначених прогнозів розвитку конкретної галузі;
- забезпечення тематичної спрямованості програми досліджень з метою зміцнення промислової орієнтації пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку підприємств;
- створення тематичних робочих груп за участю відповідних зацікавлених сторін промисловості та наукових кіл;
- збір та обробка необхідної вихідної інформації про господарську діяльність підприємства;
- організація конференцій та семінарів, пов'язаних з науково-технологічним та антикризовим розвитком кожної окремої галузі;
- освіта та навчання осіб за напрямками діяльності технологічної платформи (підготовка як наукових, бізнес та адміністративних кадрів);
- ідентифікація та обмін передовим досвідом;
- консультації на регіональному, національному та міжнародному рівнях;
- організація спільної діяльності з іншими технологічними платформами (Європейськими технологічними платформами).

В провідних країнах інноваційна модель ґрунтується на основі державної інноваційної політики, інноваційному потенціалу науки, інфраструктури наукоємного ринку та інноваційній спроможності виробництва [6, 7, 12]. При цьому саме інфраструктурна складова є визначальною в побудові ринкової економіки, забезпечує рух інновацій від наукової сфери у виробництво, що підвищує його ефективність і сприятиме подоланню кризи [14].

Саме тому запропонована у даному дослідженні модель технологічної платформи об'єднує провідні підприємства, наукові установи, створює організаційно-методичну базу трансферу інноваційних розробок наукових установ у виробництво у вигляді наукового парку як керуючого об'єднання, що інтегрує підприємницьку систему капіталізації і комерціалізації інноваційних продуктів і продукції задля потреб антикризового управління.

Мета існування технологічного (наукового) парку полягає у розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності на машинобудівних підприємствах, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень, забезпечення антикризового розвитку.

Науковий парк повинен створюватися та діяти на основі засновницького договору та статуту за участю наукових установ, вищих навчальних закладів та інших юридичних осіб, що уклали засновницький договір, з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, ефективного та раціонального використання наявного науково-технологічного потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках [1].

На підставі проведених досліджень запропоновано наступні функції наукового парку є [4]:

- створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення

виробництва наукоємної, конкурентоспроможної інноваційної продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках;

- інформаційно-методичне, правове, фінансове консалтингове забезпечення засновників і партнерів наукового парку;

- залучення широкого кола учасників для спільної розробки антикризових заходів;

- залучення і використання в проектах Наукового парку ринкового (венчурного) капіталу, підтримка та розвиток наукоємного виробництва;

- організація підготовки кадрів до участі в інноваційних антикризових проектах Наукового парку;

- сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва (створення антикризових бізнес-інкубаторів);

- інтеграція до міжнародних мереж трансферу технологій та банкам даних антикризових заходів і санаційних інструментів;

- розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій;

- відстоювання інтересів учасників в органах державної влади, суспільних організаціях, розвиток міжнародного співробітництва, інші функції.

Як свідчить аналіз досвіду створення наукових парків [3, 4], він повинен містити наступні складові:

- трансферні центри консалтингового обслуговування учасників Наукового парку та інших суб'єктів ринку продукції машинобудування;

- дослідно-технологічну експериментально-виробничу базу створення науково-технічної та інноваційної продукції;

- промислову торгово-виробничу базу з виробництва, зберігання, транспортування і продажу продукції;

- проектні кластери (спільна діяльність) з освоєння, виробництва та реалізації наукоємної і суміжної готової продукції.

Дослідження свідчать, що [3, 4] установча схема наукового парку передбачає участь державних наукових установ, лабораторій і конструкторських бюро системи науки та освіти, їх аналогів в підприємницькій сфері, консалтингових установ, підприємств. Партнерська мережа не обмежується, кількість партнерів визначається проектами наукового парку та договірними відносинами їх виконавців.

Координація антикризової діяльності підприємств-учасників наукового парку повинна здійснюватися з використанням наступних елементів інноваційної інфраструктури технологічної платформи:

- інкубатора антикризових бізнес-проектів, що забезпечує розробку та супровід реалізації кластерних проектів наукового парку з освоєння, виробництва та реалізації інноваційної готової продукції;

- торгового дому, що інтегрує відносини договорів поставки матеріальних ресурсів, виробництва та реалізації машинобудівної продукції, виробленої за проектами наукового парку, надання інших послуг машинобудівним підприємствам;

- рушійною силою і промисловою основою трансферно-технологічної інфраструктури Наукового парку є торгово-промислова база його учасників, мережа підприємницьких об'єктів, яка спроможна залучити та ефективно використати інвестиції в об'єкти інноваційного розвитку підприємств, виконувати роль центрів інтеграції кластерних проектних формувань наукового парку [3, 4].

- мережа підприємств наукового парку додатково містить консалтингові установи задля забезпечення антикризового інноваційного розвитку.

Аналіз практичного досвіду свідчить [3, 4, 6, 7, 12], що провайдери на договірних умовах спільної діяльності залучають до участі в проектних кластерах партнерів з освоєння, виробництва та реалізації наукоємної, іншої готової продукції, промислових послуг.

Враховуючи практичний досвід створення та функціонування наукових парків, як інструментів антикризової інноваційної політики,

то пропонується структура трансферних інноваційних центрів наукового парку відображена на рис. 3.1.

Рисунок 3.1. Структура трансферних інноваційних центрів наукового парку [розроблено на основі: 3, 4, 6, 7, 12, 14]

Координаційний центр наукового парку створює інформаційно-маркетингову антикризову систему консалтингового обслуговування трансферно-технологічної інфраструктури, надає методичну та організаційну допомогу в діяльності консалтингових трансферних центрів.

Координаційний центр здійснює економічний аналіз, інноваційну експертизу, антикризовий моніторинг суб'єктів господарювання, що діють на ринку машинобудівної продукції.

Відносини усіх учасників інноваційної трансферно-технологічної інфраструктури регулюються через програмно-цільовий механізм інформаційного забезпечення антикризового управління та реалізується в межах антикризових кластерних проектів. Торговий дім координує торгіву, маркетингову та логістичні складові антикризових проектів. Проведені дослідження засвідчили, що пріоритетними напрямками наукового парку повинні стати створення інноваційних кластерів, умови реалізації яких наступні:

- сформувати технологічну платформу антикризового розвитку, розробити організаційні засади створення, функціонування та антикризового розвитку співробітництва науки, бізнесу і влади на паритетних умовах;

- створити науковий парк, забезпечити функціонування та розвиток його трансферно-технологічної інфраструктури, надання необхідних повноважень органам управління щодо заохочення та захисту інтересів учасників і ринку;

- забезпечити стимулювання проектів наукового парку, сприяння залученню інвестицій, розвитку інноваційних кластерних проектних об'єднань з виробництва конкурентоспроможної (рентабельної) продукції [4, 6, 7].

Для формування системи антикризового управління, реалізації інноваційних продуктів технологічної платформи, а також створення навчального матеріалу за напрямками досліджень об'єктивно необхідна інтеграція антикризових заходів та інструментів.

Створення технологічної платформи дозволить вдосконалити систему антикризового управління підприємствами, більш ефективно виконувати науково-дослідницькі розробки і дослідно-конструкторські розробки, розробити інноваційні продукти.

Реалізація концепції створення технологічної платформи призведе до:

- поєднання антикризових можливостей наукових установ, конструкторських бюро, підприємств і посередників, консалтингових установ та інших учасників, що утворюють трансферно-технологічну

інфраструктуру наукоємного ринку, шляхом інтеграції через мережу консалтингових інноваційних центрів технологічної платформи;

зосередження інноваційного потенціалу науки, економічних можливостей високотехнологічного виробництва та комерційної спроможності бізнесу задля забезпечення антикризового розвитку окремих галузей, маркетинговий супровід інноваційної продукції на вітчизняному та міжнародних ринках;

залучення капіталу в проекти антикризового розвитку наукоємної сфери, освоєння, апробацію та розповсюдження високих технологій виробництва, логістику конкурентної продукції на інноваційній основі;

забезпечення незалежної маркетингової експертизи конкурентних умов ринку наукоємних технологій, патентного захисту від сумнівних експансій, інформаційного забезпечення розробки ефективної антикризової стратегії підприємств.

Проведений аналіз [4, 12, 14] засвідчив, що орієнтація на інноваційний антикризовий шлях розвитку в умовах глобалізації також потребує розв'язання проблем щодо об'єднання зусиль інститутів державної влади, підприємств та науки для забезпечення сталого економічного зростання шляхом реалізації пріоритетів науково-технологічного та інноваційного розвитку підприємств, запровадження стратегічного й середньострокового планування у сфері досліджень та розробок нової продукції та послуг, створення відповідних механізмів, які давали б змогу мобілізувати доступні ресурси в координовану систему, орієнтовану на досягнення заявлених цілей, та структурувати діяльність інфраструктури інноваційної системи технологічної платформи відповідно до довгострокових перспектив антикризового розвитку.

Література :

1. Про наукові парки: Закон України, Верховна Рада України від 25.06.2009 № 1563-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>
2. Амоша О.І. Антикризове управління: технологія процесів реорганізації: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.І. Амоша [и др.]; Донбаська національна академія будівництва та архітектури. – Макіївка, 2008. – 400 с.
3. Володін С. А. Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку: [Монографія] / С. А. Володін. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2007. – 384 с.
4. Науковий парк: НААН: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.naas.gov.ua/3.%20Концептуальн-%20засади.docx
5. Наукові парки: українські реалії та світовий досвід: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eep.org.ua/files/2010_Науковi%20парки.pdf
6. НГУ: Відкрита інноваційна платформа: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://technology.nmu.org.ua/index.php/uk/innovatsiyna-platforma>
7. НГУ: Відкрита технологічна платформа: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://technology.nmu.org.ua/index.php/uk/tekhnohichna-platforma>
8. Портер М. Е. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер; пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
9. Смертенко П. С. Кластери і технологічні платформи як механізми розвитку економіки України / П. С. Смертенко: [Електронний ресурс] / – Режим доступу: [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/69187/09-Smer](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/69187/09-Smer%20tenko.pdf?sequence=1)
10. Солонін Ю., Гороховатська М., Білан І., Смертенко П., Федорова Н., Чернишев Л. Технологічна платформа «Передові матеріали і технологічні процеси їх отримання» як основа відродження